

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук,
доцента кафедри спеціальної та інклузивної освіти Волинського
національного університету імені Лесі Українки Мацюк Зоряни Сергіївни
про дисертацію **Вергалюк Марії Миколаївни**
«Біблійна фразеологія в сучасній українській мові: склад,
семантична структура, динаміка, функціонування», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі гуманітарних наук
за спеціальністю 035 Філологія

Дисертація Вергалюк Марії Миколаївни присвячена мало вивченій у
вітчизняному мовознавстві, актуальній темі, пов'язаній із упливом
християнства на українську мову, зокрема аналізу біблійних фразеологічних
одиниць, які посідають у фразеологічному континуумі чільне місце. Біблійні
фразеологічні одиниці, з одного боку, є частиною української фразеології і,
відповідно, на неї поширюються усі закономірності, що діють в українській
фразеологічній системі, а з іншого – формують особливий пласт, тобто мають
низку специфічних ознак, які вирізняють їх від інших фразеологічних одиниць
української мови.

Сучасний етап розвитку української лінгвістики позначений підвищеним
інтересом дослідників до тих явищ і процесів, які апелюють до вивчення
релігійної тематики в мовознавчій сфері. У вітчизняному мовознавстві виникла
потреба в дослідженні впливу християнства на українську мову та в аналізі
різноаспектних біблійних фразеологічних одиниць. Незважаючи на те, що в
сучасній лінгвістиці спостерігаємо активізацію уваги до простеження
взаємозв'язку церковних творів на українську літературну мову, розпочато
аналіз функційності релігійного стилю в сучасній українській літературній
мові.

Сплеск уваги до вивчення біблійної фразеології залишається в полі зору
мовознавців Н. Д. Бабич, Н. Я. Дзюбішин-Мельник, Г. В. Наконечної,
В. В. Німчука (релігійний стиль), П. В. Мацьківа, М. В Скаба (символіки та

концептуалізації біблійних найменувань), Ф. С. Бацевича, О. А. Сербенської (посилення уваги до антропоцентризму, теоантропологічної, релігійно-містичної концепції значення мови) та ін. Окремі аспекти релігійних стійких словосполучень упродовж останніх років вивчали Н. Д. Бабич, А. П. Коваль, П. В. Мацьків, М. В. Скаб, однак біблійна фразеологія динамічна, постійно трансформується, розвивається, тому повноцінно вписується в наукову парадигму дисертації. Невипадково, біблійні фразеологічні одиниці стали предметом усебічного філологічного аналізу. Марія Миколаївна доводить, що аналізовані фраземи слугують джерелом поповнення фразеологічного складу української мови.

Актуальність дослідження Вергалюк Марії полягає в аналізі великої кількості вживання біблійних фразеологізмів в українській мові; їх суспільною значущістю для носіїв мови; фрагментарністю лінгвістичних досліджень цієї проблеми та великою потребою в поглибленному та систематичному вивченні окремих аспектів фразеологізмів біблійного походження в українській мові, зокрема, їх динаміки й лексикографічного відтворення.

Наукова новизна дослідження – цілісний аналіз фразеологізмів біблійного походження в українській мові. Дисертанткою сформовано корпус біблійної фразеології за лексикографічними джерелами та визначено особливості їх функційності в текстах художнього і публіцистичного стилів. Уперше проведено комплексний аналіз способів інноваційного вживання біблійних фразеологізмів у сучасній художній прозі та публіцистиці.

Варто відзначити чітке формулювання мети й завдань дослідження, які залежною повнотою і ґрунтовністю реалізовані в контексті обраної дослідницької парадигми. Кожна зі складових частин роботи представляє певну, чітко визначену проблему в системі загального досліджуваного поля, містить стислий чи детальний аналіз стану вивчення заявленої проблематики.

Вірогідність і новизна наукових положень та рекомендацій сформульованих у роботі, підтверджується використанням низки сучасних методів: загально-гносеологічних (аналітичний, синтетичний, описовий); власне лінгвістичних: лексикографічної та текстово-стильової ідентифікації

(для виокремлення біблійних фразеологічних одиниць); метод мовно-структурного аналізу (для з'ясування структурно-семантичних особливостей біблійних фразеологічних одиниць); метод стилістичного аналізу (для виявлення характерних тенденцій функціонування біблійних фразеологічних одиниць у різних функціональних стилях сучасної української літературної мови); метод лексикографічного аналізу (для визначення місця біблійних фразеологічних одиниць в українських лексикографічних працях); метод фразеологічного опису (для виокремлення та характеристики різних типів фразеологізмів).

Авторка запропонувала теоретичне і практичне значення роботи. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження виглядає цілком презентабельно. Дисертантка опрацювала не лише фразеологічні словники та словники крилатих слів української літературної мови, а також матеріал, отриманий методом суцільної вибірки із сучасних текстів художнього (Василя Рубана, Василя Шкляра, Віктора Баранова, Володимира Дрозда, Ірен Роздобудько, Ліни Костенко, Марії Матіос, Романа Іваничука, Юрія Андрушовича) та публіцистичного стилів (Євгена Сверстюка, Євгена Гуцала, Ліни Костенко, Миколи Рябчука та Оксани Забужко).

У дослідженні Вергалюк Марія акцентує увагу на нерозривному зв'язку мови і культури. Повчальний зміст біблійної фраземіки, частота апеляції письменників до Святого Письма засвідчують загострення морально-етичних, соціальних проблем у сучасному суспільстві.

Проаналізувавши теоретико-методологічні передумови дослідження, пов'язані з темою дисертації (Розділ I), авторкою визначено зміст і обсяг поняття «біблійна фразеологічна одиниця» та правомірно виокремлено чотири типи бібліїзмів: номінативні, номінативно-комунікативні, вигуково-модальні, комунікативні. Дисертантка дотримується думки, що біблійні фразеологічні одиниці, прямо або опосередковано запозичені з Біблії, повністю асимільовані стійкі словесні комплекси зі структурою словосполучення або речення, наділені ознаками об'єктів, які образно інтерпретуються, а також семантичною

стійкістю значення, що виникає внаслідок повного або часткового переосмислення компонентів.

За результатами дослідження Марія Миколаївна виокремила такі основні функції фразеологічних інновацій: 1) функція образного, метафоричного відображення авторських думок, ідей, уявлень; 2) конкретизація, увиразнення фразеологічних одиниць; 3) засіб посилення експресії; 4) внесення нових відтінків у семантику вислову; 5) засіб вираження іронії, створення комічного, сатиричного ефекту; 6) засіб мовної характеристики персонажів.

Оскільки саме художній і публіцистичний стилі сучасної української літературної мови найбільшою мірою відображають сучасний стан не лише суспільства, а й мови, матеріалом дослідження Вергалюк Марія обрала сучасні художні та публіцистичні тексти.

Вважаємо новаторським і креативним, що авторка виокремила три етапи наукового пошуку (Розділ II). На першому етапі дисерантка зібрала, проаналізувала, узагальнила теоретичні положення; виявила особливості функціонування та семантику фразеологічних одиниць біблійного походження; розглянула та порівняла особливості семантики та їх функціонування у різних типах лексикографічних джерел; дослідила лексикографічну фіксацію біблійної фразеології української мови; порівняла та висвітлила основні досягнення науковців у царині біблійної фразеології. Другий етап дослідження передбачав виокремлення біблійної фразеології методом суцільної вибірки зі сучасних текстів художнього та публіцистичного стилів, перевіривши їх кодифікованість у словниках, і аналіз відібраних фразем. Авторка здійснила аналіз біблійної фразеології на генетичному, семантичному, структурно-граматичному, лексичному аспектах; простежила динаміку функціонування фразеологізмів біблійного походження у сучасних текстах художнього та публіцистичного стилів; виявила видозміни й модифікацій у функціонуванні біблійної фразеології в сучасних текстах художнього та публіцистичного стилів. На третьому етапі Марія Вергалюк сформулювала ґрунтовні узагальнення і висновки.

Результати дисертації доповнюють наукові уявлення про теоретичні аспекти функційності біблійної фразеології. Використано матеріали, які дають змогу стверджувати, що завдяки гнучкості своєї семантики фразеологізми мають здатність модифікуватися, залежно від потреб комунікації та прагматичної мети.

Дослідниця вдало простежує й належним чином осмислює походження біблійних фразем і їх виокремлення з-поміж інших одиниць образністю думки та відповідним лексичним наповненням (Розділ III). За змістом біблійні фраземі характерна яскраво виражена дидактична тематика; у стилістичному плані фразеологізмам, що походять із Біблії, притаманна висока, урочиста, піднесена тональність; із точки зору форми – архаїчний колорит старослов'янізмів. До складу біблійних фразеологічних одиниць часто входять застарілі слова; форми, які вийшли з активного вжитку; біблійна термінологія тощо.

Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершене наукове дослідження, у якому розв'язано концептуальні науково-практичні завдання, поставленні автором. Опонована дисертація загалом виконана на належному науковому та фаховому рівні. Авторкою продемонстровано послідовний і систематичний характер викладу думки, ґрутовне опрацювання порушених теоретичних проблем. Загальні висновки є свідченням, що досліджувана проблема – актуальна, складна та динамічна. Робота внутрішньо вмотивована, містить вагомі спостереження та вдалі теоретичні знахідки. Наочно це простежено зі структури роботи, розділи якої репрезентують чітку, виважену концепцію дослідження: від з'ясування теоретико-методологічних основ концепції біблійних фразем у фразеологічних словниках української мови до сучасної літератури і публіцистики.

Наукові положення дисертації обґрунтовані, достовірні, тема розкрита з достатньою повнотою і ґрутовністю. Дослідження виконано за традиційною схемою, викладено українською мовою. Обсяг основного тексту – 186 сторінок, загальний обсяг роботи – 225 стор., що відповідає вимогам до кандидатської дисертації гуманітарного профілю. Основні теоретичні положення, висновки

дисертації відображені в 10 публікаціях. Бібліографічна частина дисертації досить об'ємна (173 позиції), містить українськомовні, англійськомовні, польськомовні та російськомовні джерела. Однак, на нашу думку, варто було б додати в бібліографічний реєстр найновіші праці словників діалектної фразеології, наприклад: Кірілкова Н. Словник волинських фразеологізмів; Коваленко Н. Слова з язика, як бджоли з вулика: матеріали до словника народних порівнянь подільських і волинських говірок Хмельниччини; Ступінська Г., Битківська Я. Фразеологічний словник лемківських говірок; Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологічно-паремійним словником Східної Слобожанщини XIX століття; Чабаненко В. Фразеологічний словник говірок Нижньої Надніпрянщини тощо.

Грунтовне вивчення матеріалів поданої до захисту дисертації Марії Вергалюк «Біблійна фразеологія в сучасній українській мові: склад, семантична структура, динаміка, функціонування» її опублікованих за темою праць свідчить про те, що наукова робота відзначається логічністю викладу, чіткістю аргументації. Дисерантка визначила й успішно розв'язала низку актуальних завдань. Висновки всебічно обґрунтовані виступами на міжнародних і всеукраїнських конференціях, публікаціями у фахових наукових виданнях із філології.

Такий синтез різних дослідницьких стратегій сприяє цілісному всебічному опрацюванні заявленої наукової проблеми. Дисерантка добре обізнана з сучасними теоретико-методологічними підходами. Дослідження виконане на належному науковому рівні, відзначене науковою та практичною цінністю, створює можливості для подальшого системного вивчення фразеологічного континууму.

Незважаючи на цілісний, завершений, самостійний характер дисертації, виникли окремі зауваження і міркування:

1. Погляд Марії Вергалюк на аналіз біблійної фразеології дуже цікавий. Вона аргументовано довела цінність текстів, обраних для розгляду. І конкретний ілюстративний матеріал, і джерела лексикографічні джерела дослідження дисерантки переконливо доводять, що фразеологізми біблійного

походження – невід’ємний складник реєстрів фразеологічних, тлумачних словників української мови, а також словників крилатих висловів. На стор. 96-ій дисерантка цілком слушно зауважує, що словники відтворюють процес десакралізації біблійної фразеології, який полягає в стилістичному переході «біблійних висловів із книжного стилю в нейтральний, а згодом – і в розмовний». Живе розмовне мовлення широко висвітлюють діалектні словники української мови, зокрема й фразеологічні. Залучення до джерельної бази дослідження діалектних фразеологічних словників, на наше глибоке переконання, значно збагатило б дисертаційне дослідження, оскільки біблійна фразеологія активно функціонує в живому мовленні українців на діалектному рівні та чи не найбільше варіантно представлена. Також авторка в дисертації аналізує Фразеологічний словник української мови Ужченка В., Ужченка Д., однак не послуговується Фразеологічно-паремійним словником Східної Слобожанщини XIX століття.

2. На стор. 128, 137 прізвища дослідників і письменників, на яких покликається шановна Марія Миколаївна, в одних випадках подає з ініціалами, в інших – з ім’ям і прізвищем. Написання імен бажано було б уніфікувати.

3. У роботі наявні огріхи стилістичного характеру (стор. 22, 33, 34, 36, 38, 43, 121, 126, 163). Іноді дисерантка схильна до публіцистичності у викладі результатів наукового дослідження.

Однак, зазначені дискусійні моменти, а також окремі недогляди не можуть суттєво вплинути на загальну високу оцінку дисертації.

Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що дослідження Вергалюк Mariї Миколаївни є самостійним, концептуально цілісним, завершеним, містить науково-обґрунтовані висновки. Основні результати дослідження відображені в численних фахових публікаціях здобувачки, виступах на наукових зібраннях різного рівня. Дисертація Mariї Миколаївни Вергалюк «Біблійна фразеологія в сучасній українській мові: склад, семантична структура, динаміка, функціонування» відповідає вимогам

Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 6.03.2019 р. «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії».

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри спеціальної та інклузивної освіти

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Зоряна Мацюк

Підпис З.С. Мацюк підтверджую

Учений секретар

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

